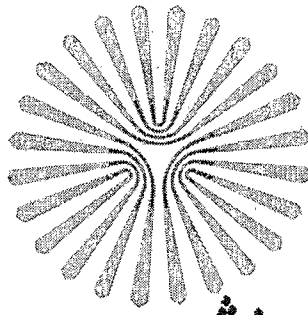

١٠/١٠٢٤

دانشگاه پیام نور
پیتا

دانشگاه پیام نور - کتابخانه مرکزی	
پیتا، سرریز	
BP	شماره کتاب
۸۶۹	سال
۸۶/۸/۲۱	تاریخ ثبت

دانشکده علوم انسانی

گروه الهیات

عنوان پایان نامه

شناخت قرآن از منظر نهج البلاغه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته

معارف نهج البلاغه

کتابخانه مرکزی
دانشگاه پیام نور
پیتا، سرریز

مؤلف

محمد رضا باغبانزاده امشه

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۱

استاد راهنما

دکتر علی نصیری

ماه و سال انتشار

پهمن سال ۱۳۸۵

۱۵۱۱۴۶

دانشگاه پیام نور

دانشکده: علوم انسانی

گروه: الهیات

عنوان پایان نامه

شناخت قرآن از منظر نهج البلاغه

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته: معارف نهج البلاغه

مؤلف

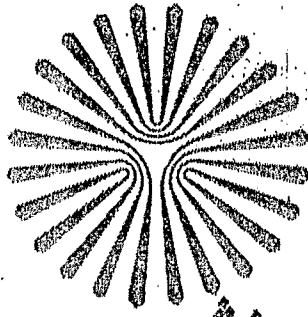
محمد رضا باغبانزاده امشه

استاد راهنما

دکتر علی نصیری

استاد مشاور

دکتر حسن مبینی

دارالعلوم
ہاقدانیہ

تصویب نامہ

پایان نامہ تحت عنوان:

شناخت قرآن از منظر نہج البلاغہ

درجہ:

نمبرہ: ۱۸۱۵
حصہ نمبر ۱۰

تاریخ دفاع: ۱۲/۳/۸۶
اعضای ہیات داوران:

نام و نام خانوادگی

۱- آقای دکتر علی نصیری

۲- آقای دکتر حسن مبینی

۳- آقای سید محمد میردامادی

۴- آقای دکتر محمدی

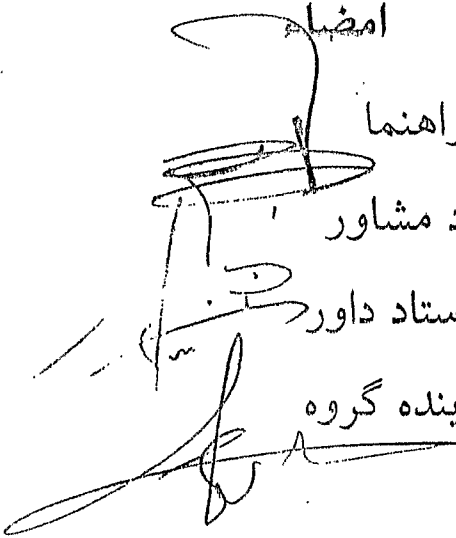
امضاء ہیات داوران

استاد راہنما

استاد مشاور

استاد داور

نماینده گروہ

این پایان نامه را که بمنظور شناخت قرآن از زبان مبارک قرآن ناطق ، امیرمؤمنان علی (ع) تدوین گردیده است ، به روح مقدس امام اول پرهیزگاران عالم ، علی (ع) تقدیم می نمایم . انشاء الله که الطاف خاصه ی آن حضرت برای تمام دوستان و دوستان وی مستدام باشد.

در اینجا بر خود فرض می دانم که از زحمات بی شائبه و حمایتها و هدایتهای بی دریغ استاد راهنما ، جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر علی نصیری که موجبات تعالی این پایان نامه را فراهم نموده و نیز از استاد مشاور جناب آقای دکتر حسن مبینی که این جانب از ارشادات ایشان بهره ی وافی بردم ، کمال تشکر داشته و برای این دو بزرگوار از خداوند منان ، توفیقات روز افزون مسئلت نمایم .

فهرست:

۱	مقدمه
فصل اول		
(شناخت نهج البلاغه)		
۶	پیشگفتار
۷	زندگی نامه گرد آورنده نهج البلاغه
۹	انگیزه تدوین نهج البلاغه
۱۰	اسناد و مدارک نهج البلاغه
۱۲	استناد نهج البلاغه به علی (ع)
۱۲	منشأ پیدایش تشکیک
۱۴	گذری بر محتوای نهج البلاغه
۱۵	جایگاه نهج البلاغه از نگاه فریقین
۱۵	نهج البلاغه از نگاه اهل تشیع
۱۵	علامه عبد الحسین امینی
۱۵	علامه محمد تقی جعفری
۱۵	امام راحل قدس الله نفسه الزکیه
۱۶	آیت الله جوادی آملی
۱۶	آیت الله حسن زاده آملی
۱۷	نهج البلاغه از نگاه اهل سنت
۱۷	جاحظ
۱۸	عبد الحمید کاتب
۱۸	ابن نباته
۱۹	ابن ابی الحدید
۱۹	استاد حسین نائل مرصفی
۲۰	شیخ محمد عبده
۲۲	نگاهی به شروع نهج البلاغه
۲۲	تحفه العابدین
۲۲	منتخبات من نهج البلاغه
۲۲	نظم نهج البلاغه

۲۲	مدارک نهج البلاغه.....
۲۲	مصادر نهج البلاغه و اسانیده.....
۲۲	ترجمه و تفسیر نهج البلاغه.....
۲۲	نهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه.....
۲۲	شرح نهج البلاغه.....
۲۳	ترجمه و شرح نهج البلاغه.....
۲۳	شرح نهج البلاغه.....
۲۳	شرح نهج البلاغه.....
۲۳	شرح نهج البلاغه.....
۲۳	عبقریه الشریف الرضی.....
۲۳	نهج البلاغه.....
۲۳	فی ظلال نهج البلاغه.....
۲۳	شرح نهج البلاغه.....
۲۳	شرح وصیت نامه علی (ع).....
۲۳	شرح نهج البلاغه.....
۲۴	شرح و ترجمه ی نهج البلاغه.....
۲۴	شرح نهج البلاغه.....
۲۴	شرح نهج البلاغه.....
۲۴	شرح یک حدیث از نهج البلاغه (عرفت الله بفسخ العزائم).....
۲۵	ویژگی های نهج البلاغه.....
۲۵	جامعیت نهج البلاغه.....
۲۵	نهج البلاغه کتابی ماندگار.....
۲۵	نهج البلاغه کتاب خداشناسی.....
۲۷	نهج البلاغه معلم اخلاق.....
۲۷	نهج البلاغه بیان کننده حوادث آینده.....
۲۷	نهج البلاغه کتاب کیهان شناسی.....
۲۷	نهج البلاغه، منبعی برای شناخت سیره رسول اکرم (ص).....
۲۸	نهج البلاغه، منشور حکومتداری.....
۲۸	نهج البلاغه سرشار از مسائل فقهی.....

- ۲۹ نهج البلاغه حکایتگر عدالت امام علی (ع)
 ۲۹ نهج البلاغه شناخت امام علی و اهل بیت (ع)

فصل دوم

(جایگاه قرآن از منظر نهج البلاغه)

- ۳۲ پیشگفتار
 ۳۳ قرآن در لغت
 ۳۴ آیا نام کتاب خدا در زمان رسول اکرم (ص) قرآن بوده است؟
 ۳۵ نامهای قرآن در نهج البلاغه
 ۳۵ قرآن
 ۳۶ کتاب
 ۳۸ مصحف
 ۳۸ مصحف در لغت
 ۳۸ فرقان و تبیان
 ۳۹ قرآن نخستین منبع دین شناخت
 ۴۱ عشق و دلدادگی امام (ع) نسبت به قرآن
 ۴۳ اوصاف قرآن در نهج البلاغه
 ۵۱ چگونگی انعکاس آیات قرآن در نهج البلاغه
 ۵۱ تصریح
 ۶۱ تلمیح
 ۶۱ انعکاس تلمیحی آیات قرآن در نهج البلاغه
 ۶۶ تضمین

فصل سوم

(آداب قرآن از منظر نهج البلاغه)

- ۶۹ پیشگفتار
 ۷۱ تلاوت قرآن
 ۷۲ تلاوت قرآن از منظر نهج البلاغه
 ۷۴ تدبر در قرآن
 ۷۵ در چه بیاندیشیم

موارد تدبر در قرآن.....	۷۵
۱- تدبر در بدن و نفس.....	۷۵
الف : تفکر در آغاز پیدایش وجود انسان.....	۷۵
ب : تدبر در مراحل وجود انسانی.....	۷۵
ج : تدبر در پایان این زندگی.....	۷۵
د : دیدن واقعیات.....	۷۵
۲- تدبر در عالم آفاق و انفس.....	۷۵
۳- تدبر در احوال امتهای گذشته.....	۷۶
۴- تدبر در غذایی که بر گذشتگان فرود آمده است.....	۷۶
تفکر در قرآن از منظر نهج البلاغه.....	۷۶
تعلیم و تعلم قرآن.....	۷۷
تعلیم و تعلم قرآن از منظر نهج البلاغه.....	۷۸
عمل به قرآن.....	۸۰
عمل به قرآن از منظر نهج البلاغه.....	۸۱

فصل چهارم

(علوم قرآن در نهج البلاغه)

پیشگفتار.....	۸۴
وحی و ماهیت آن.....	۸۷
معانی وحی در قرآن.....	۸۷
۱- اشاره پنهانی.....	۸۷
۲- هدایت غریزی.....	۸۷
۳- الهام (سروش).....	۸۷
۴- وحی رسالی.....	۸۸
اقسام وحی رسالی.....	۸۸
وحی در نهج البلاغه.....	۸۹
نکات قابل استفاده از روایت.....	۸۹
۱- آغاز وحی از غار حراء.....	۸۹

۸۹	۲- همراهی با پیامبر در آغاز وحی.....
۹۰	۳- اطلاق وحی بر قرآن.....
۹۰	۴- جایگاه قرآن در راندن شیطان.....
۹۲	ناسخ و منسوخ.....
۹۳	امکان یا عدم امکان نسخ.....
۹۴	نشانه های آیات منسوخ.....
۹۵	شمار آیات ناسخ و منسوخ.....
۹۵	ناسخ و منسوخ در نهج البلاغه.....
۹۷	محکم و متشابه.....
۹۷	معنای لغوی محکم.....
۹۸	معنای لغوی متشابه.....
۹۸	محکم در اصطلاح علوم قرآن.....
۹۸	متشابه در اصطلاح علوم قرآن.....
۹۹	محکم و متشابه در نهج البلاغه.....
۱۰۱	عام و خاص.....
۱۰۲	عام و خاص در نهج البلاغه.....
۱۰۴	مطلق و مقید.....
۱۰۵	مطلق و مقید در نهج البلاغه.....
۱۰۶	مثل.....
۱۰۶	جایگاه مثل در قرآن.....
۱۰۶	آیات تمثیلی قرآن.....
۱۰۷	فواید مثلهای قرآن.....
۱۰۸	مثل در نهج البلاغه.....

فصل پنجم

(معارف قرآن در نهج البلاغه)

۱۱۱	پیشگفتار.....
۱۱۲	خداشناسی.....
۱۱۲	علم خداوند.....

۱۱۴	گروه یکم : همه ی رویدادهای درونی و بیرونی آدمی معلوم خدوندی است
۱۱۴	گروه دوم : خداوند می داند آنچه را که انسان ها و دیگر موجودات آن را نمی دانند.....
۱۱۴	گروه سوم : علم خداوندی به همه ی اجزاء و روابط و جزئیات و اسرار جهان هستی.....
۱۱۵	موارد استعمال علم خداوند در نهج البلاغه
۱۱۵	شمول علم خداوند
۱۱۷	علم خداوند به انسان و حالات گوناگون او
۱۱۸	علم خداوند به احوال حیوانات ، نباتات و عالم طبیعت.....
۱۲۰	علم خداوند به زمان
۱۲۳	بصیر
۱۲۳	موارد استعمال بصیرت خداوند در نهج البلاغه
۱۲۵	سمیع
۱۲۵	موارد استعمال شنیدن خداوند در نهج البلاغه
۱۲۸	حی
۱۲۸	موارد استعمال حی در نهج البلاغه
۱۳۰	عدم رویت حق تعالی
۱۳۱	موارد استعمال عدم رویت خداوند در نهج البلاغه.....
۱۳۳	شناخت پیامبر (ص)
۱۳۴	سیمای پیامبر اسلام در نهج البلاغه
۱۳۴	۱- پیامبر(ص) راهنمای انسانها
۱۳۴	۲- پیامبر(ص) مایه ی فخر الگو طلبان
۱۳۴	۳- پیامبر (ص) آشکار کننده ی نور حق
۱۳۵	۴- پیامبر (ص) پرچم هدایت
۱۳۵	۵- پیامبر (ص) نجیب ترین مردم
۱۳۶	امام شناسی
۱۳۷	امام کیست
۱۳۷	فرق نبوت و امامت و رسالت
۱۳۸	اصول کلی امامت
۱۳۸	امامت در نهج البلاغه
۱۴۰	معاد

۱۴۰	۱- استدلال قرآن بر ضرورت معاد
۱۴۰	۲- گستردگی قدرت خداوند
۱۴۱	رستاخیز در زمینهای مرده
۱۴۱	موارد استعمال معاد در نهج البلاغه
۱۴۱	عالم احتضار
۱۴۴	مرگ
۱۴۶	قیامت و حوادث آن
۱۴۸	جهنم
۱۵۰	بهشت
۱۵۲	آغاز آفرینش
۱۵۲	نکات تفسیری و اسرار علمی آیات
۱۵۳	نظریه ی مهبانگ در باره ی پیدایش جهان
۱۵۳	پیدایش جهان از منظر نهج البلاغه
۱۵۶	اخلاق
۱۵۶	معانی اخلاق
۱۵۶	جایگاه اخلاق در قرآن
۱۵۷	اخلاق در نهج البلاغه
۱۵۷	۱- اعتدال و میانه روی
۱۵۸	۲- اخلاص
۱۵۸	۳- وفا
۱۵۸	۴- آداب معاشرت
۱۵۸	۵- والدین و فرزندان
۱۵۹	۶- ارحام و خویشاوندان
۱۵۹	۷- همسایگان
۱۵۹	۸- برادران دینی
۱۵۹	۹- حلم و بردباری
۱۶۱	فرائض و فضائل
۱۶۱	فرائض و فضائل در نهج البلاغه
۱۶۳	گذری بر واجبات دینی از منظر نهج البلاغه

۱۶۳ نماز
۱۶۵ روزه
۱۶۶ حج
۱۶۸ جهاد
۱۶۹ زکات
۱۷۱ امر به معروف و نهی از منکر
۱۷۳ تولی و تبری
۱۷۴ گذری بر مستحبات از منظر نهج البلاغه
۱۷۴ ۱- صله ی رحم
۱۷۴ ۲- سلام کردن
۱۷۴ ۳- نیکو تلاوت کردن قرآن
۱۷۵ حلال و حرام
۱۷۶ حلال و حرام در نهج البلاغه
	فصل ششم
	(تفسیر قرآن در نهج البلاغه)
۱۷۹ پیشگفتار
۱۸۱ تفسیر
۱۸۱ استعمال کلمه ی تفسیر در قرآن
۱۸۲ استعمال تفسیر در ازمینه ی مختلف
۱۸۲ تأویل
۱۸۲ تفاوت تفسیر و تأویل
۱۸۳ روشهای تفسیر قرآن
۱۸۳ ۱- تفسیر روایی
۱۸۳ ۲- تفسیر قرآن به قرآن
۱۸۴ ۳- تفسیر موضوعی
۱۸۴ ۴- تفسیر به رأی
۱۸۴ مبانی فهم و تفسیر آیات قرآن در آغاز نزول وحی
۱۸۴ ۱- قرآن کریم
۱۸۵ ۲- پیامبر اکرم (ص)

۱۸۵	۳- اجتهاد شخصی
۱۸۵	الف : آگاهی بر زبان عربی و قواعد و اصول آن
۱۸۵	ب : شناخت عادات ، مراسم و اعتقادات حاکم بر عرب
۱۸۵	ج : آگاهی بر احوال یهود و نصاری در جزیره العرب ، و اخبار اهل کتاب
۱۸۶	۴- امیر المؤمنین علی (ع)
۱۸۷	تفسیر آیات در نهج البلاغه
۱۸۷	امام علی (ع) و چگونگی تفسیر قرآن
۱۸۹	آیات تفسیر شده در نهج البلاغه
۲۱۷	نتیجه
۲۱۸	منابع و مآخذ

نام خانوادگی دانشجو: باغبانزاده امشه نام: محمد رضا

عنوان پایان نامه: شناخت قرآن از منظر نهج البلاغه

استاد راهنما: دکتر علی نصیری

استاد (اساتید) مشاور: دکتر حسن مبینی

دانشگاه: پیام نور

رشته: معارف نهج البلاغه

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

تعداد صفحه: ۲۲۱

تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۵

دانشکده: علوم انسانی

چکیده:

پایان نامه ای که پیش روست با عنوان شناخت قرآن از منظر نهج البلاغه با هدف بررسی برخی از علوم و معارف قرآن و مسائل و مباحث اجمالی به قرآن در نهج البلاغه، به رشته تحریر در آمده است و در آن سعی شده است با استناد به منابع و مآخذ به شماری از پرسشها در این زمینه پاسخ داده شود. این پرسشها بدین قرار است ۱- جایگاه قرآن در نهج البلاغه چیست؟ ۲- امام علی (ع) چگونه به تفسیر قرآن مبادرت می ورزیده و چه شیوه ای در این راه اتخاذ نموده است؟ ۳- جایگاه معارف قرآن در نهج البلاغه چیست؟ ۴- ویژگیهای قرآن از منظر نهج البلاغه کدام است؟ ۵- انعکاس آیات قرآن در نهج البلاغه چگونه است؟ تا خواننده ی محترم با جایگاه رفیع نهج البلاغه و نقش حضرت امیر (ع) در باز شناخت علوم و معارف قرآن بیش از پیش آشنا شود. و براین نکته واقف گردد که نهج البلاغه سراسر ملهم از معارف و آموزه های قرآن است و امیرمؤمنان علی (ع) اولین پایه گذار علوم و معارف قرآنی بوده و نام مبارک او بعنوان مفسر و آگاه بر تأویل قرآن کریم بر تارک اسلام می درخشد.

کلید واژه ها: (واژه هایی که بیانگر موضوع پایان نامه است)

علوم قرآنی از قبیل ناسخ و منسوخ، محکم و متشابه، مطلق و مقید، عام و خاص و ...

معارف قرآنی از قبیل آغاز آفرینش، اخلاق، خدا شناسی، شناخت پیامبر

گونه های استعمال آیات در نهج البلاغه چون: تلمیح، تصریح، تضمین

تفسیر، تأویل، ...

آداب قرآن چون: تلاوت قرآن، تعلیم و تعلم قرآن، تدبر در قرآن، عمل به قرآن

مقدمه :

یا ایها الناس قد جائتکم موعظه من ربکم و شفاء لما فی الصدور و هدی و رحمہ للمؤمنین^۱
ای مردم ، برای شما از جانب خدا پند و اندرز برای بیماریهای باطنی آمده است که در عین حال هدایت و رحمتی برای
مؤمنان است .

قرآن که آخرین کتاب آسمانی و معجزه گویای خاتم پیامبران است ، جهت هدایت انسانها به راهی راست استوار از
جانب پروردگار هستی بر بهترین و کاملترین بنده ی خود محمد بن عبد الله (ص) که اسوه و الگوی کامل تمام برای بشریت
و امین وحی و عبد خداست نازل شده است که حاوی تمام نیازمندیهای انسان و جوامع بشری است .
قرآن دریای بیکرانی از معرفت است که هر کس به حد و وسع خود می تواند از آن بهره برد و با معیار قرار دادن آن در
طول حیات خود ، میزان و مقیاسی جهت شناخت سره از ناسره برای او بدست می آید .

این معجزه ی جاوید نبی مکرم اسلام (ص) در طول ۲۳ سال بر حسب شرایط و مقتضیات خاص بر پیامبر اسلام (ص)
نازل گردیده و در طول این مدت ، امیر مؤمنان علی (ع) پسر عم و جانشین او ، در کنار پیام آور راستین ، از تمام جزئیات
آیات قرآن به مدد تعلیم نبی مکرم اسلام و عنایت الهی ، آگاهی یافت . چنانکه خود حضرت (ع) در خصوص آغاز وحی بر
رسول خدا (ص) فرمود که من صدای وحی را می شنیدم . بنابراین قرآن با تمام وجود امام (ع) عجین بود .
بدون تردید بعد از مرتبه ی والای پیامبر اکرم (ص) ، آن امام از مصادر تفسیری صحابیان به شمار می آید و آنان در
تبیین و توضیح آیات از محضر آن حضرت (ع) مدد می جستند . به اعتراف شیعه و سنی ، علی (ع) اعلم از اصحاب پیامبر
(ص)^۲ و آگاه بر تأویل و تنزیل قرآن بوده است و دیگر صحابه برای رفع ابهامات و سؤالات خود به وی مراجعه می کردند .
گروهی از صحابه ی رسول خدا (ص) در زمان حیات و پس از رحلت آن بزرگوار ، در تفسیر قرآن مشهور بودند که
فریقین بر این مطلب اتفاق دارند . سیوطی در این باره می نویسد :

" در این میان ده نفر به تفسیر قرآن شهرت یافته اند که عبارتند از خلفای اربعه (ابوبکر ، عمر ، عثمان و علی بن
ابیطالب) ابن مسعود ، ابن عباس ، ابن ابی کعب ، زید بن ثابت ، ابو موسی اشعری و عبدالله بن زبیر . در میان خلفای اربعه
بیشترین تفسیر قرآن از علی بن ابیطالب نقل شده است ؛ اما از سه خلیفه ی دیگر به علت اینکه خیلی زود از دنیا رفته اند
روایات تفسیری ، بسیار اندک است ."^۳

ذهبی نیز پس از ذکر این مطلب بیان می کند :

" علت این امر کوتاهی دوران خلافت امام علی (ع) و فراغت او از امور حکومتی و طول مدت زندگی امام (ع) است .
سه خلیفه ی دیگر در زمانی می زیستند که اغلب مردم به دلیل مصاحبت با پیامبر (ص) به کتاب الهی آگاه بودند و نیازی به
مفسران قرآن نداشتند . افزون بر این ، اشتغال به امور خلافت ، مانع از پرداختن آنان به تفسیر قرآن می شد ؛ ولی در زمان

^۱ - یونس/۵۷

^۲ - عزالدین ابن اثیر - اسد الغابه فی معرفه الصحابه - ج ۴ - ص ۴۰۰

^۳ - جلال الدین السیوطی - الاتقان فی علوم القرآن - ترجمه سید مهدی حائری - ج ۲ - ص ۱۲۲۷

حیات علی (ع) قلمروی دولت اسلامی گسترش یافت و ورود غیر عربها به حوزه ی اسلام فزونی پیدا کرد و نیازمندی به تفسیر و تبیین قرآن بیشتر شد.^۱

زرقانی نیز پس از بیان این مطلب ، اشاره می کند: " که علاوه بر این دلایل ، ویژگیها و امتیازاتی چون باروری اندیشه ، گستردگی دانش و روشنایی دل و روان از عوامل مهمی است که علی (ع) را در زمینه ی تفسیر قرآن ، در مقام بالاتری از دیگر خلفا قرار داده است ."^۲

به گواه روایات و شواهد فراوان ، اعراب آن زمان و اصحاب پیامبر (ص) در شناخت قرآن و آگاهی بر اسرار زبان با یکدیگر برابر نبودند و عده ای بر عده ی دیگر برتری داشتند تا آنجا که برخی همه ی قرآن را محکم و گروهی دیگر همه را متشابه می دانستند .

میزان آگاهی و اشراف آنان بر قرآن یکسان نبود و همه ی آنان بر معارف قرآن ، عام و خاص ، ناسخ و منسوخ ، محکم و متشابه آگاهی نداشتند ، لذا تفسیرهای آنان از قرآن متفاوت بوده است . در مصاحبت و همنشینی با پیامبر (ص) و فهم سخنان ایشان نیز همگان توفیق یکسانی نداشتند . برخی از صحابه را هیبت و حشمت رسول مانع می شد از اینکه سؤالی مطرح کنند و برخی نیز همچون علی (ع) به گواه مورخان و مفسران ، نزدیکترین فرد به پیامبر (ص) و مصاحب همیشگی او بود . علی (ع) درباره ی معانی قرآن و سخنان حضرت (ص) فراوان سؤال می کرد و پیامبر (ص) نیز در تعلیم امام (ع) تلاش زیادی مبذول می داشت .

ابوبکر ، عمر ، عثمان و دیگر صحابه در احکام دین با حضرت (ع) مشورت می کردند و سخن او را حجت می دانستند و به دانش و فضایل او اعتراف می کردند.^۳

علامه ی امینی در اثر خود صفحاتی را به محدوده ی دانش خلیفه اختصاص داده و به شواهد و نمونه هایی از جهل عمر به معانی کتاب خدا و احکام دین اشاره کرده است .^۴ در یکی از این نمونه ها چنین آمده است :

" عمر زنی را که در شش ماهگی وضع حمل کرده بود ، امر رجم کرد ، این خبر به علی (ع) رسید ، فرمود بر او رجم نیست ، چون عمر بر این امر آگاه شد ، شخصی را نزد علی (ع) فرستاد تا سبب را پرسد ، حضرت فرمود : بر اساس نص قرآن ایام رضاع ، دو سال کامل است و مدت حمل تا ایام جدا کردن از شیر ، سی ماه است ، پس ایام حمل شش ماه می باشد مراد در آیه ی والوالدات یرضعن و اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتم الرضاعه^۵ و آیه ی و حمله و فصاله ثلاثون شهراً^۶ اقل ایام حمل است .

عمر پس از شنیدن این سخن گفت : اللهم لا تبقنی لمعطله لیس لها ابن ابیطالب (بار خدایا مرا با مشکلی فرو مگذار که علی بن ابیطالب برای حل آن نباشد)^۷

۱- محمد حسین ذهبی - التفسیر و المفسرون - ج ۱ - ص ۶۸

۲- محمد عبد العظیم زرقانی - مناهل العرفان فی علوم القرآن - ج ۲ - ص ۱۷

۳- عبد الحسین احمد امینی - الغدیر فی الکتاب و السنه و الادب - ج ۶ - ص ۶۵

۴- همان - ص ۳۳۵-۳۸۰

۵- بقره/۲۲۳

۶- احقاف/۱۵

۷- عبد الحسین احمد امینی - همان - ج ۶ - ص ۶۵ و ابن شهر آشوب - مناقب آل ابیطالب - ج ۲ - ص ۳۹

همچنین او در قسمت دیگری از بحث خود، بخشی را تحت عنوان " جهل الخلیفه بمعنی الاب " مطرح کرده و نوشته است: " عمر بن خطاب بر منبر رفت و قرائت سوره ی عبس را آغاز کرد تا به آیه ی فانبئنا فیها حباً و عنباً و قصباً و زیتوناً و نخلاً و حدائق غلباً و فاکههً و اباً^۱ رسید. آنگاه گفت: همه ی آنچه را در آیه آمده است را شناختیم؛ اما معنای اب چیست؟ پس از آن درنگی کرد و گفت: هان عمر، تکلف است، به تو چه که معنای اب روشن نیست. آنچه از قرآن آشکار است برگزید و عمل کنید و آنچه را نمی فهمید به خدا واگذار کنید.^۲ "

سرگشتگی و جهل عمر نسبت به معنای کلاله و مراجعات مکرر او به پیامبر (ص) برای فهم معنای آن و نادانی او نسبت به تأویل آیات، همچنین موضع خشن وی در برخورد با کسانی که که از فهم آیات سؤال می کردند، در صفحات تاریخ به چشم می خورد.

با توجه به این شواهد، قول برخی از نویسندگان (مانند ذهبی و سیوطی) که علل محدودیت روایات تفسیری سه خلیفه (ابوبکر، عمر و عثمان) را اشتغالات حکومتی و عدم نیاز به مفسران قرآن می دانند، قابل تأمل است؛ زیرا قبل از هر چیز محدودیت دانش و آگاهی آنان به کتاب خدا موجب گشته است روایات تفسیری اندکی از ایشان نقل شود و بر عکس فراغت امام علی (ع) از امور حکومتی تنها دلیل استوار بر افزونی روایات تفسیری آن حضرت (ع) نیست. ضمن آنکه علت کم بودن روایات تفسیری دیگر خلفا، تقدم زمانی و وفات آنان نسبت به امام (ع) نیست. دلیل این مدعا آن است که از عثمان که تنها پنج سال قبل از علی (ع) از دنیا رفته، آثاری از تفسیر قرآن بر جای نمانده است. بدون شک برتری دانش و آگاهی امام (ع) بر کتاب خدا در مقایسه با سه خلیفه ی دیگر، مهمترین سببی است که امام (ع) را در مقام برترین مفسران و آگاهان به قرآن قرار داده است.

با دقت در کلام حضرت (ع) در نهج البلاغه که مختصر کلامی است از مجموعه سخنان آن بزرگوار که فقط در طول دوران حکومت آن بزرگ مرد، توسط شریف رضی انتخاب و جمع آوری شده است؛ نشانه هایی از قرآن به وضوح دیده می شود. لذا حقیر با توجه به اینکه درجه ی کارشناسی ارشد خود را در رشته ی معارف نهج البلاغه اخذ می نمایم، بر آن شدم تا پایان نامه ی خود را در زمینه ی شناخت قرآن از منظر این کتاب شریف بنگارم و در فصول ششگانه ی این نوشتار با مبنا قرار دادن موضوعات گوناگون قرآنی، به تبیین و توضیح آن در نهج البلاغه بپردازم.

شایان ذکر است که موضوعاتی که در این مقال به آن پرداخته ام، گاهی اوقات به حدی دارای وسعت و گستردگی بوده که پرداخت همه جانبه و بررسی کامل آن میسر نبوده و گاه جهت تکمیل آن، کتابی مستقل را می طلبد. بعنوان مثال، مبحث توحید و مطالبی که در خصوص خداشناسی وجود دارد؛ با توجه به آیات فراوانی که در این زمینه موجود است، ضمن بررسی آن آیات و نیز بسیاری از سخنان گرانقدر علی (ع) در نهج البلاغه، جمع کردن و سرانجام رساندن آن در قسمتی از یک سرفصل پایان نامه کاری دشوار بوده است. لذا فقط به تعدادی از صفات خداوند اشاره شده و از پرداخت تکمیلی آن صرفه نظر نموده ایم.

^۱ - عبس/ ۲۷

^۲ - عبد الحسین احمد امینی - الغدير فی الكتاب و السنه و الادب - ج ۶ - ص ۸۵